

MATERIALS DE LECTURA DE MILL: SOBRE LA LLIBERTAT (1859)

Ramon Alcoberro

La Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès compta amb una important biblioteca patrimonial, especialment rica en fons del segle 19. Al llarg de l'any 2010 vaig revisar els textos patrimonials, val a dir, anteriors al 1939, que posseeix l'entitat sobre aquest filòsof. Aquestes fitxes es van incorporar posteriorment al Projecte Almirall que impulsa la Biblioteca. Val a dir que tots els textos que s'hi troben són en francès o en castellà.

La Liberté par John-Stuart Mill. Traduit et augmenté d'une introduction par M. Dupont White, 3^a ed. Paris Guillaumin et Cie Eds. 1877.

Els editors fan constar que són també els 'De la Colection des principaux Économistes, du Journal des Économistes, du Dictionnaire de l'Economie politique, du Dictionnaire universel du Commerce et de la Navigation, etc.

NOTA: L'exemplar que es conserva a la biblioteca de l'Ateneu Barcelonès gairebé no té textos subratllats. El més significatiu és al cap. III, p. 227 del text en francès quan diu: 'L'únic poder que mereix aquest nom és el de les masses, o el dels governs que es fan instrument de les tendències o dels instints de les masses'.

Descripció de l'obra

Sobre la llibertat fou publicat l'any 1859 i Mill confiava en què es convertiria en la seva obra més popular. A la seva *Autobiografia* va escriure que: *sobrevisarà, probablement a totes les meves obres amb excepció de la Lògica*, i efectivament ha estat la més divulgada. Al llibre Mill presenta una teoria dels drets de l'individu acompanyada per una sèrie de reivindicacions vinculades a la llibertat racional encara valuoses avui. No és una simple apologia de la llibertat d'expressió sinó una teoria incompatible alhora amb qualsevulla mena de societat totalitària i amb una societat de llibertat salvatge o d'individualisme radical. La condició necessària per al desenvolupament de la llibertat és segons Mill l'existència d'una societat civil avançada i de dret. Cosa que implica necessàriament que els ciutadans no són tan sols titulars de drets sinó de deures cívics perquè la virtut moral d'un Estat està bàsicament determinada per la dels seus ciutadans.

Mill insisteix en què l'objecte principal del seu assaig no és el lliure albir (personal, metafísic) sinó la llibertat civil (és a dir en relació al poder i a la llei). La qüestió del lliure albir i de la relació entre llibertat i necessitat ja les havia analitzat de manera sistemàtica al llibre sisè del *Sistema de lògica inductiva i deductiva* (1843) i a posteriorment *l'Estudi de la filosofia de Sir William Hamilton* (1865). Mill rebutja el que anomena *necessitarisme absolut* de Bentham, de James Mill i de Robert Owen per les conseqüències nefastes que arrossega. Si nostre caràcter no hagués estat creat per nosaltres mateixos sinó per a nosaltres mateixos no seriem responsables de les nostres accions i no podríem tampoc transformar-lo. Per contra, Mill és partidari d'un *determinisme feble* en què els individus estan condicionats però no determinats absolutament. Cal dir que aquesta és una de les raons que l'enfrontaran també a Comte i els positivistes francesos en què intueix una perillosa tendència al despotisme.

Sobre la llibertat no s'adreça només a la limitació del poder de l'Estat sinó que, bàsicament, reivindica una ciutadania activa. L'objectiu del llibre és salvaguardar la sobirania de l'individu davant l'Estat però sobretot davant el perill del que Mill

anomenà *tiranía de la majoria*, és a dir, la tendència de les classes mitjanes a través de l'opinió pública i del pes dels prejudicis, a imposar estils de vida uniformes impeding el desenvolupament d'individualitats potents. Mill ha observat en l'Anglaterra victoriana, i per extensió arreu on triomfa la revolució industrial i la societat de masses, una tendència a la mediocritat i al conformisme que (posteriorment) serà una de les causes més profundes de la fascinació que produeix el totalitarisme. La tirania totalitària no necessita un poder dictatorial per triomfar, en té prou amb el control de les ments. D'aquí que *Sobre la llibertat* ha esdevingut una mena de manual sobre els drets individuals i sobre els límits de la llibertat personal, que en la famosa afirmació milliana acaba només allí on comença la llibertat dels altres imparcialment considerada.

La defensa del valor de la diversitat és un dels eixos centrals del llibre, que deriva a nivell epistemològic de l'afirmació que res humà no pot ser considerat com a definitiu o irreversible. Si tot coneixement té el seu origen en l'experiència i l'única base de la ciència és la inducció –tesis que Mill va reivindicar sempre– se segueix que el valor de la diversitat, de la pluralitat d'opinions i fins i tot de l'extravagància és central en la preservació de la societat oberta. La tolerància a partir de Mill no serà només una virtut passiva, sinó un element central per a la vitalitat social.

Recepció de l'obra

És significatiu que a la col·lecció de llibres de John Stuart Mill que posseeix l'Ateneu Barcelonès, cap sigui en llengua original, perquè mostra que la recepció a Catalunya de les tesis de l'autor de *Sobre la llibertat* fou més que limitada. L'edició francesa de Dupont-White tampoc no resulta especialment correcta (manca com a mínim un paràgraf al cap. 1) i més aviat al contrari ha donat origen a alguns tòpics que han dificultat el debat sobre l'utilitarisme (i per extensió sobre el liberalisme) al sud d'Europa. La limitació dels drets de l'Estat (com a expressió alhora de la llei civil i dels interessos públics) no és una posició que plagui en absolut al traductor que de fet converteix la seva introducció del text en una impugnació no gens fidel als textos originals.

Aquesta edició francesa és encapçalada per un *Avant-propos du traducteur* (pp III-XV) i per un llarg prefaci anònim (pp. 18-105) obra del mateix traductor que durant molt temps fou l'única introducció global al pensament millian sobre filosofia política, tot i que més aviat sembla un autèntic reglament de comptes, en què se li retreu sistemàticament el seu individualisme. Segons Dupont-White, Mill hauria reivindicat n més ni menys que: *el dret a dir-ho sot sobre totes les coses, de totes les maneres i en tots els tons* (p. 40), cosa manifestament incerta en qualsevol lectura del text que vulgui ser ajustada. Per al curiós prologuista la filosofia de Mill cal vincular-la (sic.): *als costums del seu país que no són precisament filosòfics*. No cal dir que el pròleg està orientat a remarcar la superioritat de França (i del Codi napoleònic) sobre Anglaterra, de manera que poca filosofia utilitarista es resumeix en realitat en una visió tan superficial i tendenciosa.

No pot sorprendre, doncs, que els joves que havien passat pels Estudis Universitaris Catalans –que impartia les seves classes a l'Ateneu Barcelonès– coneguessin Mill d'una manera del tot distorsionada. Preferien Emerson, Carlyle, Max Nordau o Spencer, de manera que: *'The man against the State' era el nostre evangeli individualista*, com recordava un d'ells, Lluís Nicolau d'Olwer, en un text recollit a *Democràcia contra dictadura. Escrits polítics (1915-1960)* (pròleg d'Albert Balcells, p. 13). En un país escindit entre la tendència anarquitzant que triomfava entre els joves del modernisme i del primer noucentisme i el conservadorisme polític integrista restava poc espai per a propostes de caire més liberal. És molt

possible que *Sobre la llibertat* formés part de les lectures tardanes de Nicolau, i de Serra i Moret, especialment al llarg de la dècada de 1920 però els intents de crear a Catalunya alguna cosa similar a la *Fabian Society*, o d'un partit laborista ("treballista" per usar el mot de l'època) en què les tesis utilitaristes haurien pogut prosperar, van fracassar continuadament i de manera dramàtica (Partit Republicà Català, Acció Catalana...).

Sobre la llibertat ha tingut dues traduccions completes (1983 i 2012, Barcelona i Girona) i una fragmentària (1991, València) en català. La de l'any 2012 (Ed. Ela Geminada, Girona), fou presentada pel seu prologista, Albert Sáez Mateu, per Marçal Sintes i per Ramon Alcoberro a l'Ateneu Barcelonès, el 20 d'abril de 2012.

Referències bibliogràfiques:

Berlin, Isaiah: *Cuatro ensayos sobre la libertad*. Alianza ed. Madrid, 1988.

Gordillo Álvarez-Valdes, Lourdes: *Trayectoria voluntarista de la libertad: Escoto, Descartes, Mill*. Nau Llibres, València, 1996.

Negro Pavón, Dalmacio: *Liberalismo y socialismo: la encrucijada intelectual de Stuart Mill*. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Madrid, 1976.